

Posudek vedoucího diplomové práce

Vojtěch Kocman, Martin Heidegger: Člověk, svět a prostor

ÚFAR, FFUK, leden 2012

Diplomová práce Vojtěcha Kocmana se pokouší sledovat posun v Heideggerově myšlení, označovaný jako „Kehre“, neobvyklým způsobem, totiž na tématu prostoru. Autor tvrdí, že v *Bytí a čase* Heidegger hájí představu o „nadřazenosti“ prostoru vůči času, jež je po *Bytí a čase* postupně nahrazena vztahem „rovnocennosti“ (str. 9n.). V pozdějším díle se přitom Heidegger velmi svébytným způsobem zaměřuje na pojem „místa“ (Ort, 11), a právě díky své analýze místa mohl přehodnotit vztah mezi časem a prostorem ve prospěch jejich rovnocennosti. Tak lze shrnout hlavní sdělení celé práce.

Dříve, než se autor pustí do rozborů relevantních pasáží Heideggerova díla, zasadí svou úvahu do kontextu, když upozorní na vzestup zájmu o téma prostoru ve společenských vědách. Heideggerův proslulý obrat by pak dokonce mohl být vnímán jako obrat k prostoru či k topologii (2. Kapitola: „Obrat a *topological turn*“, str. 12–16).

Vlastní jádro práce tvoří 3. a 4. kapitola. Třetí kapitola pojednává o pojetí prostoru v *Bytí a čase* (17-46), čtvrtá kapitola pak o Heideggerově pozdním myšlení bytí, v němž hrají značnou roli pojmy spjaté s prostorem, např. již zmíněný pojem místa (Topologie bytí, str. 46-69).

Třetí část nazvaná „*Bytí a čas* a topologie“ je nejpropracovanějším textem v celé diplomové práci. Nabízí podrobnou a velmi pozornou analýzu §§ 22-24 z *Bytí a času*. Autor kromě představení důležitých rozlišení (např. mezi pojmy „Stelle“ a „Platz“, 21) naráží na zajímavé problémy. Například na otázku, jak se má „prostředek“ (Zeug) k místu, na něž patří a na němž může náležitě plnit svou úlohu. Autor práce mluví o „posesivním vztahu mezi příručním jsoucnem a místem“ (22) – prostředek „má“ své „vlastní místo“ –, přičemž záhy dodá, že nálezení prostředku na jeho místo není konstitutivní pro jeho služebnost, a připojí tvrzení, podle něhož je naopak pro místo prostředku konstitutivní „variabilita“. Znamená to, že tato zajímavá dílčí úvaha směřuje ke zpochybnění tvrzení, z něhož vyšla, že totiž lze o nějakém posesivním vztahu příručního jsoucnu k místu mluvit? Snad má být odpovědí úvaha o širším prostorovém kontextu příručního jsoucnu, jež je vedena důležitým rozlišením pojmů „směr“ a „krajina“ (23).

K nejzajímavějším pasážím třetí části patří konfrontace Husserlova pojetí těla jako nulového bodu orientace s Heideggerovým pojetím, podle něhož takový pohled redukuje lidskou existenci na výskytové jsoucno, které se může nacházet v prostoru: „Pobyt není někam situován na způsob příručního jsoucnu, nýbrž existuje jako od-dalující – a tím přibližující. Pobyt tedy nezaujímá místo na způsob příručního jsoucnu a stejně tak nelze říci, že by obsazoval jako jakési jáské tělo umístění v daném prostoru“ (39). Bylo by zajímavé domýšlet, jak by se proti takové kritice mohl Husserl bránit. Snad by řekl, že tělo jakožto nulový bod orientace je základem prostoru a tedy se nenachází jednoduše v prostoru. Možná by připojil otázku, zda Heidegger přece jen nezapomíná na tělesné podmínění prostoru. Na to ukazuje ostatně i Vojtěch Kocman, když klade Heideggerovi otázku: „jakým způsobem si máme ... myslet ‚pevné směry‘ bez rozprostraněné tělesnosti“ (45)?

Ve čtvrté části se autor pouští do výkladu textů, v nichž Heidegger vyjadřuje své tázání po bytí s pomocí prostorové metaforiky. Mluví např. o místě bytí („Ort des Seins“, „Ortschaft des Seins“, 48). Autor tvrdí, že Heidegger v této fázi usiluje o „odstranění dříve postulovaného primátu času nad prostorem“ (54). Činí tak prostřednictvím pojmu „součtveří“ (Geviert) a zasazením „věci“ do struktury součtveří. Výkladu těchto vztahů věnuje Kocman hlavní část čtvrté kapitoly (56-66). Zatímco zde čtivou a zasvěcenou formou uvádí čtenáře do Heideggerova básnivého myšlení, v posledním oddíle čtvrté části (Časo-prostor a Abgrund, 66 nn.) už se dostává k tématům, která, jak se domnívám, dostatečně vyložena nejsou. Bytí je zde myšleno jako něco, co je bez-důvodné, základ bytí je chápán jako „Ab-grund“ a jako hra. Nevím co si představit pod poslední autorovou větou této části: „vše další závisí na tom, zda se do této hry zapojíme budeme také sami hrát.“ (69)

Rád bych autorovi položil několik otázek:

- V čem přesně tkví „nadřazenost“ času nad prostorem, jíž se podle autora, ale i podle Heideggera samotného vyznačuje dílo *Bytí a čas* (str. 9, 70)?
- Jak přesně se pozdnímu Heideggerovi daří odstranit jím samotným postulovaný primát času nad prostorem (54)?
- V čem tkví protiklad mezi Husserlovým pojetím těla jako nulovým bodem orientace a Heideggerovou představou existence, která prakticky obývá prostor? Je to protiklad mezi „praktickou“ koncepcí prostorovosti a popisem prostoru z hlediska vnímání (39, pozn. 117)? Opravdu se u Heideggera setkáváme s absencí takových určení prostoru, která poukazují k tělesnému uspořádání (str. 45)?
- Co znamená tajemná věta z konce čtvrté části?

Vojtěch Kocman osvědčil ve své diplomové práci schopnost pracovat s mimořádně obtížnými texty, vykládat je srozumitelně, přičemž zejména ve třetí části nastoluje velmi zajímavé věcné problémy. Práce je ve čtvrté části i samotném závěru poněkud otevřená a, pokud jsem si všimnul, nedává explicitní odpověď na otázku, čím přesně Heidegger překonal primát času nad prostorem (ani na otázku, co vlastně tento primát znamená). S těmito výhradami práci doporučuji k obhajobě a navrhuji hodnotit ji – v závislosti na výsledku obhajoby jako **výbornou až velmi dobrou**.

V Praze, 26. ledna 2012

Jakub Čapek